

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕННОТО СВЕТОВНО КИНО

Кшищов Зануси

Когато стане дума за европейско кино, винаги изникват язвителни забележки към американското кино, което според мен си е чиста загуба на време. По-полезно би било да се запитаме сериозно "Към кого е отправено нашето кино?". По време на преговорите на Световната търговска организация (СТО) между страните на континентална Европа и Англо-саксонските страни течеше забележителен конфликт относно качеството на аудио-визуалните продукти - дали представляват единствено и само търговски продукт, или има и нещо повече. Решението би имало важни практически последици. Вие разбирате, че ако се съгласим, че аудио-визуалните продукти са търговски обекти, то според договора със СТО ние нямаме право да получаваме субсидии от което и да е правителство. Същото се отнася и за театъра, същото се отнася и за музиката. И така, континентална Европа към която спадаме и ние, водена от Франция и Италия, настоявахме, че аудио-визуалният продукт представлява нещо повече от търговски обект. Е, те са търговски обекти, но това не е първото им свойство, те не представляват единствено това. Не е лесно да убедим в това американците, тъй като те печелят повече от износ на аудио-визуалния си продукт, отколкото от износ на оръжие. Ако приемем обаче, че това е единствено търговски продукт, трябва да приемем, че за него важат всички правила в търговията, които са пределно ясни. "Добро е това, което се продава добре." Но наистина ли това се отнася за даден културен продукт? Отнася ли се това за аудио-визуалния продукт? Ако става въпрос за Холивуд, този принцип важи с пълна сила. Отправяйки поглед върху историята на американското кино, ние виждаме, че един от най-големите му успехи - "Гражданинът Кейн" от Орсън Уелс беше търговски провал. Затова нашият европейски нюх ни казва, че трябва да потърсим други критерии, както и че трябва да обединим усилията си да правим филми, които си поставят цели, надхвърлящи търговските.

Но нека отправим поглед назад към историята, за да се ориентираме по-лесно в сегашния объркан свят. Ще се опитам да дам пример от времето на феодална Европа. Тогава, разбира се, не е имало аудио-визуални продукти, но все пак е имало музика. Нека си представим, че някъде в Бавария има един музикант, който свири на сватби, на църковни служби, на погребения. Най-вероятно той свири на танцови забави и събира пари от многобройните участници там. И не можем да кажем, че той е богат. В същото това време творят Хайдн и Моцарт. Моцарт създава музика за Двореца. Това е все още времето, когато няма концертни зали, няма и средна класа. Затова архиепископът, императорът, принцът плащат на Моцарт за неговите творби. Затова и Моцарт е един богат човек. Не вярвайте на мита, че Моцарт е бил беден. Той много е прахосвал парите си, но това си е негов проблем. Та нещото, което използваме и в днешната търговия, е т.нар. "покупателна способност". Покупателната способност на архиепископа и на императора, на изискания свят е била много голяма, а тази на селянина - не. И следвайки тази логика, нещото, което ни липсва днес, е един елит, който би имал силна покупателна способност. Но каква е другата отличителна черта на архиепископа, на императора и на принца по времето на Моцарт? Те са били високообразовани, имали са изискан вкус и тяхното търсене е било много изтънчено. Докато ние сега сме изправени пред масовата публика, която има много ниско ниво на познание - направо примитивно, и те сега плащат за нашия труд. И ние би трябвало да се чувстваме като Моцарт, свирейки на танцова забава. А и много често губим работата си, тъй като и Моцарт я губи - той никак не е добър в това. Така че, изправени пред времето, когато старият елит изчезва, ние можем или да изпаднем в отчаяние, или да направим усилие и да свирим според вкуса на танцовата забава. Но все пак мисля, че е полезно да погледнем и от другата страна на медала.

През последните два века хората на изкуството все повече и повече бяха глезени от принцове, крале, президенти и правителства. И колкото повече бяхме глезени, толкова по-рядко бяхме следени какво правим. А през ХХ век вече настъпи пълен хаос. И когато виждам днес по телевизията да се продава писоара на Маршел Дюшан за два милиона долара, аз дълбоко вярвам, че някой е луд за връзване. И така, ако топката сега е в нашето поле, в полето на изкуството; ако сме неспособни да изразим чувствата, емоциите и мислите на заобикалящия ни свят, ние рискуваме да бъдем извадени от играта. Не можем да чакаме новият елит да придобие културното си самосъзнание и да стане по-зрял в културен аспект. Вярвам, че това някой ден ще стане. Всички тези "nouveau riche", всички тези новобогаташи ще придобият някой ден по-високо ниво на изтънченост. Но в целия този модерен свят кризата е очевидна. Не знаем как да общуваме с масите, а елитът няма пари да ни плаща. Считам, че това е основният проблем на моята професия. Но в развиващата се демокрация ще е уместно да пренеса проблема в университета. Ако гласоподавателите някой ден запитат "Защо да плащам такса за държавен университет, в който се изучава математика или археология - от тях няма полза", бих отговорил, че те са толкова безполезни, колкото и моите филми. Вярвам, че наш дълг е да се опитаме да убедим тези хора, че когато създаваме култура, ние създаваме за тях. Дори и да не е директно отправено към тях, към масите, те все пак имат полза от това. Имат полза, защото един математик може да реши някоя много абстрактна задача. Имат полза, защото един художник може да създаде малко късче красота в творбата си, която не всеки би могъл да оцени.

С други думи, ние трябва да сме адвокати на собственото си съществуване. В противен случай ще потънем в демократичното общество, което се опитваме да сътворим.

И тъй, не искам да Ви се натрапвам повече, защото няма нищо по-досадно от един лектор. Не съм си подготвил цитати, но ще Ви кажа един, който знам наизуст. Той е на Полоний от "Хамлет":

Моето послание е: трябва да се борим да създаваме изкуство за елита и да накараме широката публика да почувства нашата работа. Това е едно пълно противоречие, но мисля, че точно това прави животът ни драматичен и интересен. Много ви благодаря!